



จาก “ฝรั่งเศส/อเมริกา” ถึง “พรหมคีรี”: วาทกรรมรัฐชาติในขบวนการ

บทนำ

ปัจจุบันปรากฏการณ์ทางสังคมอันเป็นปกติวิสัยที่ดำรงอยู่ในทุกแง่มุม ได้ถูกตั้งข้อสังเกต ถูกตั้งคำถาม ถูกตรวจสอบ ในการดำรงอยู่ยาวนานนับเนื่องของมันบ่งชี้ขึ้น ทั้งนี้ เป็นเพราะกระบวนการสร้างความรู้ (Epistemology) แบบ “หลังสมัยใหม่” (Post modern)¹ ได้แผ่ลามออกไปทั่วทุกมุมโลก ด้วยเงื่อนไขของโลกาภิวัตน์ของวิทยาการและข้อมูลข่าวสารของยุคสมัยใหม่ (Modernity) ต่อความเป็นคนในสังกัดชนชาติก็เช่นกัน มันได้ถูกตั้งคำถาม ถูกตั้งข้อสงสัยบ่งชี้ขึ้นโดยเฉพาะหลังจากที่งานของเบนเนดิก แอนเดอร์สัน ได้ตั้งข้อสังเกตในประเด็นดังกล่าวขึ้นมาอย่างแหลมคม พร้อมทั้งให้นิยามความเป็นชาติของชนชาติว่า มันเป็นเพียงชุมชนที่มีอยู่ในจินตนาการเท่านั้น ด้วยความความเป็นชาติ เป็นเพียงวาทกรรมที่ร่ำรวย ผูกพันคนจำนวนมากมายมหาศาลเข้าไว้เสมือนเป็น “คน” คนเดียวกัน ทั้งที่คนเหล่านั้นไม่เคยเห็นหน้าค่าตากันมาเลยตลอดชีวิต”² งานเขียนชิ้นสำคัญดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการตั้งคำถามทำนองนี้ขึ้นในสังคมไทย ทั้งต่อ “สถานะของชนชาติไทย” และ “การสร้างรัฐชาติ” ของชาติไทยมาอย่างต่อเนื่อง³

ทว่าสำหรับบทความชิ้นนี้ ประเด็นพิจารณาในมิติดังกล่าว จะมุ่งไปยัง “การแสดงออกถึงความ เป็นชาติ” ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะที่ไปสำแดงให้เห็น ณ หน่วยสังคมซึ่งเป็นเสมือน “ปลายนิ้ว” แห่งกลไกรัฐ และปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ดูเหมือนว่า ยุคปัจจุบันภารกิจแห่งกระบวนการร่ำรวยคนในชาติด้วยอุดมการณ์สร้างรัฐชาติ ที่ได้ปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องมากกว่าร้อยปี ได้เดินมาถึงปลายทางโดยสมบูรณ์

¹ แนวคิดเบื้องต้นที่สำคัญของ Post Modern ดู Steven Best and Douglas Kellner. (1991). *Postmodern Theory: Critical Interrogation*. London: Macmillan.

² ดู Benedic Anderson. (1991). *Imagined Communities*, Rev.ed.(London: Verso Book,p1-46 อ้างใน ไสร้จักษ์ หงศ์ลดารมภ์. (2544). *วิทยาศาสตร์ในสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. หน้า 130.

³ ดังเช่นงานของ เกรก เรย์โนลส์, เอียน ฮอดจ์, ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, นิธิ เอียวศรีวงศ์, ธงชัย วินิจจะกูล, อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, สายชล สัตยานุรักษ์, วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, ทวีศักดิ์ เผือกสม, ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม เป็นต้น.

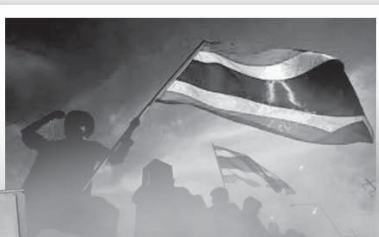
อย่างไรก็ตาม การที่จะมองเห็นรัฐชาติที่จำลองอยู่ในขบวนการเหล่านั้น จำเป็นที่เราจะต้องกลับไปสำรวจความเป็นมาของรูปแบบรัฐชาติดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจะลำดับไว้ในตอนแรก ถัดจากนั้นจะเป็นการนำภาพร่างของกระบวนการสร้างรัฐชาติตาม “แบบ” ตะวันตกที่ถูกสถาปนาลงในสังคมไทย และท้ายสุดจะนำเสนอ “ปรากฏการณ์” ของรัฐชาติที่ปรากฏอยู่ในขบวนการเหล่านั้น

ประวัติศาสตร์ของรัฐชาติ

ความเป็นรัฐชาติหรือรัฐประชาชาติ (Nation-state) ที่เป็นอยู่ทั่วโลกในปัจจุบัน ได้เกิดขึ้นในยุโรป และอเมริกาเหนือ ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะการประกาศอิสรภาพของอเมริกาในปี ค.ศ.1776 และการปฏิวัติของฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1789 กระทั่งล่วงผ่านถึงกลางศตวรรษที่ 19 ลักษณะของรัฐชาติแบบใหม่นี้ก็แพร่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการล่มสลายของลัทธิอาณานิคม⁴

รูปการณ์ทางความคิดของรัฐชาติที่เกิดขึ้นในยุโรปนี้ กล่าวได้ว่าเป็นผลพวงของแนวคิดแห่งยุค “แสงสว่างทางปัญญา” (Enlightenment) แนวคิดดังกล่าวเป็นปฐมฐานในการให้ความหมายของอำนาจที่มีรากฐานทาง “แสงแห่งปัญญา” เป็นอำนาจใหม่ที่ก้าวขึ้นเหนืออำนาจอื่น โดยนัยนี้ คือการล้มล้าง “อำนาจ” เก่าที่ผูกมนุษย์ไว้ด้วยความเชื่อและศรัทธาภายใต้การชี้นำของแนวคิดทางศาสนจักรแบบเก่า โดยสรุป “แสงสว่างแห่งปัญญา” ได้อธิบายโลกแก่มนุษย์ด้วยความเข้าใจใหม่ที่มี “เหตุผล” เป็นเครื่องนำทางเข้าสู่ความจริง ขณะเดียวกันความเชื่อที่ว่า บรรดาทรัพยากรที่อุดมของโลกมีไว้สำหรับความสุขสบายและความมั่งคั่งของผู้มีความสามารถด้วยพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ก็มีอิทธิพลพอที่จะเป็น

⁴ Andrew Edgar And Peter Sedgwick. ed. (1992). *Key Concept in Cultural Theory*. London and New York: Routledge. p.254-256.



POWER
TO THE
PEOPLE

แนวคิดกระแสหลักของชาติเหล่านี้ เมื่อผนวกกับทฤษฎีชีววิทยาโบราณของดาร์วิน ที่กล่าวสรุปว่า ผู้ที่สมบูรณ์และแข็งแรงที่สุดเท่านั้นที่จะมีชีวิตรอดหรือคงอยู่ สองแนวคิดดังกล่าว ได้กลายมาเป็นพื้นฐานแห่งการส่งเสริมกองกำลังเข้ายึดครองทรัพยากรบนพื้นโลก ในส่วนต่างๆ ซึ่งเป็นที่อาศัยของเหล่าชนพื้นเมือง แล้วตัดทวงเอาทรัพยากรเหล่านั้นไปสร้างความมั่งคั่งให้แก่รัฐชาติของตนได้แผ่ลามไปทั่วทุกมุมโลก ทั้งในแอฟริกา ละตินอเมริกา ตะวันออกกลาง ตะวันออกไกล เอเชีย หรือแม้แต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พฤติกรรมในการสร้างความมั่งคั่งแก่รัฐชาติในระบบนี้ได้ส่งผลให้มีการควบคุม ปกครอง เผ่าชน อาณาจักร ที่อ่อนแอกว่าด้านกองกำลังทางทหารและวิทยาการไว้ได้อำนาจ และขณะเข้าควบคุมปกครองนั้น รัฐชาติมหาอำนาจตะวันตกก็ได้จำลองแบบรัฐชาติของตนลงบนโลกทัศน์ของชนชาวพื้นเมือง

ขณะเดียวกันรัฐชาติแบบใหม่นี้ก็ได้ผลิตความชอบธรรมในการเข้าควบคุมและปกครองเหล่าชนพื้นเมืองต่างๆ ที่อ่อนแอกว่าขึ้นมาด้วยแนวคิดที่ว่า สังคมแบบยุโรปคือ อารยะสูงสุด และมีหน้าที่ที่จะต้องเข้าไปปลดปล่อยเผ่าชนล่าหลังอื่นๆ ทั่วโลก ให้พัฒนาขึ้นมาเหมือนตน ด้วยกระบวนการต่างๆ นานา ดังเช่น การนับถือศาสนาที่มีพระเจ้าเพียงองค์เดียวแบบคริสต์ศาสนา วิทยาการและเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ที่พวกเขาคิดค้นขึ้น หนึ่งในปฏิบัติการทางอาณานิคมคือการทำให้คนที่ถูกปกครองเหล่านี้ ควรถูกปกครองโดยตะวันตก “เพราะล่าหลังและป่าเถื่อน”⁵

ภายหลังการล่มสลายของยุคอาณานิคม บรรดาอาณาจักรต่างๆ ที่เคยถูกปกครองต่างได้ฟื้นฟูตัวเองขึ้นเป็นรัฐชาติตามแบบที่ตนเคยถูกรอบงำ และบรรดารัฐชาติที่เกิดขึ้นมากมายในยุคสมัยนี้ จึงต่างจัดรูปแบบของการสร้างรัฐชาติตามแบบตะวันตกทั้งสิ้น ถึงแม้จะต่างกันในมโนคติแห่งรัฐที่จะเลือกแนวเสรีนิยมหรือสังคมนิยมก็ตาม

⁵ Edward W. Said. (1978). *Orientalism*. Newyork: Vintage Book. บทที่ 1.



อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการสร้างชาติตามแบบตะวันตกที่ได้ปลูกถ่ายแบบไว้ให้ นั้น ได้สร้างปัญหานานับประการแก่รัฐชาติที่เกิดขึ้นใหม่ ด้วยแนวคิดของการสร้างรัฐชาติดังกล่าว ได้ละเลยที่จะมองเห็นข้อปลีกย่อยทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมต่างๆ ที่หลากหลาย ซึ่งทับซ้อนกันอยู่ในดินแดนที่ถูกขีดกรอบขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ ในความเป็นรัฐแบบเก่า นั้น อำนาจมิได้มีการรวมศูนย์ เผ่าชนต่างเป็นอิสระแก่กัน ความหลากหลายทางภาษา วัฒนธรรม ต่างดำเนินไปตามอัตลักษณ์ของเผ่าตน แต่ครั้งการสร้างรัฐชาติแบบใหม่อุบัติขึ้น ชนชั้นนำซึ่งเป็นคนส่วนน้อยที่มีอำนาจเหนือกว่าภายในรัฐชาติแบบใหม่นี้ ต้องพยายามหาความเป็นส่วนที่ “ร่วมกัน” ของคนในดินแดนเดียวกัน สร้างความเป็น “เอกลักษณ์ร่วม” ของคนในดินแดน อันเป็นผลมาจากการกำหนดเส้นแบ่งเขตแดนของรัฐแบบเก่าให้ชัดเจนด้วยระบบความรู้ทางภูมิศาสตร์ของตะวันตกและเพื่อประโยชน์ของพวกเขา กระทั่งมาถึงการสร้างชื่อของรัฐชาติ ภาษา เชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมหลัก ตลอดจนรูปธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติ ดังเช่น สถาบันในรัฐ ธงชาติและเพลงประจำชาติ เป็นต้น⁶

การสร้างรัฐชาติแบบใหม่ของกระบวนการดังกล่าวนี้ จึงเต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และ/หรือกลุ่มอุดมการณ์รัฐที่อยู่ในเขตดินแดนเดียวกัน ดังเช่น การเกิดขึ้นของสงครามกลางเมือง การต่อต้านด้วยกองกำลังทางอาวุธของชนกลุ่มน้อยต่อรัฐบาลกลาง และความขัดแย้งจากการขจัดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งได้เกิดขึ้นเกือบในทุกๆ อาณาจักรหรือรัฐแบบเก่าที่เคยถูกปกครองด้วยระบบอาณานิคม

วิกฤติการณ์นี้อาจนับเนื่องขึ้นไปถึงตั้งแต่การพยายามต่อสู้ปลดปล่อยตนเองจากเจ้าอาณานิคม ไม่ว่าจะเป็นในละติน อเมริกา ซึ่งทำให้อาร์เจนตินา ซิลิ โบลีเวีย ได้เอกราชในช่วง ค.ศ.1862 การปฏิวัติในรัสเซีย ในปี ค.ศ.1917 การปฏิวัติในจีนช่วงปี ค.ศ.1947 ล่วงลงมาถึงการต่อสู้จนได้เอกราชของประเทศต่างๆ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ อินเดีย ปากีสถาน ในปี ค.ศ.1947 พม่า ค.ศ.1947 ฟิลิปปินส์ ปี ค.ศ.1948 มาเลเซีย ปี ค.ศ.1957 อินโดนีเซีย ปี ค.ศ.1949 กลุ่มในประเทศอาหรับซึ่งได้แก่ ซีเรีย จอร์แดน ลิเบีย ตูนิเซีย มอโรคโค ซูดาน ในปี ค.ศ.1944-1956 ฯลฯ⁷

ผลพวงของอาณานิคมที่สืบเนื่องมาถึงวิกฤติแห่ง “หลังอาณานิคม” ยังคงเป็นปัจจัยให้สงครามในหลายๆ ประเทศเหล่านี้ ยังไม่เสร็จสิ้นจนปัจจุบัน



⁶ Craig J. Reynolds. (1991). *National Identity And Its Defenders Thailand 1939-1989*, Chiangmai: Silkworm Book. p.14-15.
⁷ ธีรยุทธ บุญมี. (2546). *ความคิดหลังตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร. หน้า 32.

รัฐชาติไทย

แม้รัฐไทยมิได้ตกเป็นอาณานิคมของยุโรป หรืออเมริกาอย่างเป็นทางการ ด้วยเหตุผลหลายๆ ประการ แต่ก็ไม้อาจกล่าวได้ว่า รัฐไทยไม่ถูกกระบวนกรอาณานิคมครอบงำวิธีการในการสร้างรัฐชาติเช่นเดียวกับบรรดาอาณานิคมอื่นๆ สองเงื่อนไขหลักที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน กรณีที่ไทยมิได้ตกเป็นอาณานิคมอย่างเป็นทางการก็คือ ประการแรก อังกฤษและฝรั่งเศสต้องการ “กัน” สยามเอาไว้เป็นดินแดน “กันชน” ระหว่างกองกำลังของมหาอำนาจทั้งสอง⁸ ประการถัดมา แม้ไทยมิได้ถูกกองกำลังของตะวันตกเข้าควบคุม หรือใช้อำนาจเข้าปกครอง แต่ชนชั้นนำของสยามก็ได้ปรับเปลี่ยนสภาวะการณ์ของประเทศไม่ให้ขัดประโยชน์ของตะวันตกแต่อย่างใด โดยเฉพาะ

การยอมรับเอาชุดวิทยาการ เทคโนโลยี และความรู้จากทางตะวันตกในทุกๆ ด้านเข้ามาพัฒนาคนในอาณาจักรให้หาย “ป่าเถื่อน ล้าหลัง” เพื่อปรับแนวคิดไปสู่การเป็นเครือข่ายที่สำคัญของระบบเสรีนิยมที่วุ่นวาย สอนง่ายในอนาคต การยอมให้ตะวันตกตั้งดวงทรัพยากรบนผืนแผ่นดิน การยอมเป็นตลาดสินค้าอย่างเสียเปรียบทางภาษี ตลอดถึงการเสียเอกราชทางกฎหมายไปในบางส่วน ในการปรับเปลี่ยนดังกล่าวทำให้ตะวันตกสามารถยึดสยามไว้เป็นเครือข่ายในระบบเสรีนิยมโดยมิพักออกกำลัง และอีกด้านหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามก็คือ ผลประโยชน์ที่ตะวันตกตั้งดวงไปนี้ ส่วนหนึ่งก็ได้สร้างความมั่งคั่งให้แก่กลุ่มชนชั้นนำสยามอย่างมหาศาลด้วย⁹

การปรับเปลี่ยนสยามเข้าสู่ความคล้ายคลึงตะวันตกในด้านต่างๆ ของรัชกาลที่ 4 และ 5 คือ การเปลี่ยนสยามก้าวเข้าไปสู่ระบบรัฐชาติสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกนั่นเอง เพียงแต่กระบวนการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นแทนที่จะเป็นการพลิกเปลี่ยนโดยตรงจากอำนาจของตะวันตกกลับเกิดจากการกระทำโดยชนชั้นนำและกษัตริย์ของสยามเอง

พระจอมเกล้าฯ เริ่มปรับเปลี่ยนสยามโดยการยอมรับเอาวิชาการและเทคโนโลยีตะวันตกเข้ามาใช้ ขณะเดียวกันก็เริ่มปรับปรุงจารีตของสยามที่มีขั้วขึ้นนารีจากโลกตะวันตกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นอนารยธรรม โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับจักรวาลความรู้ของสยามที่เกี่ยวกับโลก ซึ่งถูกครอบงำจากศาสนาพุทธแบบเก่า กระทั่งก่อให้เกิดธรรมยุติกนิกาย หลังการปฏิเสศ



⁸ จอห์น แบสตัน และแฮร์รี เจ. เบ็นดา (เขียน), ซีนจิตต์ อำไพพรรณและภรณี กาญจนษ์จิตติ (แปล). (2529). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่: ลัทธิอาณานิคม ลัทธิชาตินิยม และการสลายตัวของอาณานิคม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 98

⁹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2538). การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บทที่ 3.



องค์ความรู้โลกใน “ไตรภูมิพระร่วง” อันเป็นความเชื่อชุดเดิมลง ประการสำคัญที่สุด พระองค์ทรงให้การศึกษาแบบตะวันตกแก่โอรสและเลือดเนื้อเชื้อไขของราชวงศ์ ที่จะก้าวขึ้นมาปกครองราชอาณาจักรของพระองค์สืบไป และพร้อมๆ กันนั้น พระองค์ ทรงเล็งเห็นว่า ฐานะของพระมหากษัตริย์ไม่สามารถเป็นเทพดาแบบเดิมอยู่ได้อีก ยุคเหตุผลจากโลกตะวันตกที่ย่างเท้าเข้ามาถึงสยาม ทรงทำให้พระองค์ได้ตระหนัก ถึงความจริงดังกล่าว และได้ทรงปรับเปลี่ยนสถานะกษัตริย์ผู้เป็นทวยะอันศักดิ์สิทธิ์ ลงมาเป็นเพียงมหาบุรุษผู้มีหน้าที่ปกป้องพุทธศาสนาและประชาชนของพระองค์ นั่นคือการที่พระองค์ค่อยๆ ปลดเปลื้องลักษณะของความศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือโลกตามความคิดแบบพราหมณ์ ออกไปจากสถาบันพระมหากษัตริย์¹⁰

ในรัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าฯ การกลายเป็นตะวันตกของสยามเร่งรอบ เร็วขึ้นกว่านั้น พระองค์จ้างชาวตะวันตกจากประเทศต่างๆ มาเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาประเทศถึง 549 คน¹¹ ความรู้ชุดตะวันตกประทับลงไปในมันสมองของ พระองค์อย่างเต็มเปี่ยม แต่ขณะเดียวกันรากเหง้าทางมรดกของความเป็นสยามที่ฝัง อยู่ในสายพระโลหิตก็ได้ทำให้พระองค์ “คัดสรร” ตะวันตกเข้ามาปรับใช้อย่าง พอเหมาะพอควร โดยเฉพาะพระองค์ทรงใช้พุทธศาสนาเป็นแม่เหล็กหลักในการผนึก ปลังการเสียดทานกับอำนาจของโลกตะวันตกได้อย่างชาญฉลาด อีกประการหนึ่ง ที่ควรจะกล่าวถึงก็คือ การที่พระองค์ทรงปลดปล่อยไพร่ทาสออกจากระบบ แรงงานของพวกเจ้าขุนมูลนาย เพื่อให้ทาสจำนวนมหาศาลเหล่านี้กลายเป็นอาณานิคม ประชากรของพระองค์เพียงคนเดียว ขณะเดียวกันกำลังการผลิตส่วนนี้ก็ได้ไหล เข้าไปสู่แรงงานของตลาดเศรษฐกิจแบบใหม่ที่ตะวันตกนำเข้ามา และรัฐไทยก็ขยับ ฐานะเข้าสู่ระบบตลาดอย่างเต็มตัว¹² กล่าวได้ว่า ในรัชสมัยของพระองค์โครงสร้าง ของรัฐชาติแบบใหม่ได้ลงหลักปักฐานลงอย่างมั่นคงด้วยโครงสร้างพื้นฐาน ตั้งแต่ การให้การศึกษาแก่ชนในชาติแบบใหม่ การพัฒนาทางการคมนาคม การเก็บภาษี การสาธารณสุข ประการสำคัญสุด พระองค์ได้สถาปนาระบบการปกครองที่รวม

¹⁰ วิไลเลขา ถาวรธนาสาร. (2545). *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ. หน้า 72-73.

¹¹ Siffin. (1966:95-96). อ้างใน วิไลเลขา ถาวรธนาสาร. อ้างแล้ว. หน้า 129.

¹² นิธิ เอียวศรีวงศ์ “ภาษาไทยมาตรฐานกับการเมือง”. ใน *ภาษาและหนังสือ 17* (ตุลาคม 2527-มีนาคม 2528). หน้า 19, อ้างใน อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. อ้างแล้ว. หน้า 152.



ศูนย์อำนาจไว้ที่พระองค์เพียงคนเดียวให้เป็นจริงทางปฏิบัติได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูปการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลใน พ.ศ.2435-2439 ที่มีสมเด็จพระมหากรุณาธิคุณเป็นเยี่ยมแห่งสยามประเทศ เป็นริ้วแรงสำคัญสุดในปฏิบัติการนี้ พระองค์ทรงได้ศึกษามาจากรูปแบบการปกครองประเทศใต้อาณานิคมของอังกฤษในมาเลเซีย อินเดีย พม่า สิงคโปร์ และชวา ขณะเสด็จประพาสในช่วงปี ค.ศ.1871-1872¹³

กล่าวโดยย่อ อาณาจักรสยามได้พัฒนาการมาสู่การเป็นรัฐชาติไทย (Thai Nation State) ในปี พ.ศ. 2430 ซึ่งเริ่มด้วยการกำหนดเขตแดนประเทศอย่างแน่นอน ชัดเจน โดยการช่วยเหลือของวิศวกรชาวอังกฤษ James Macarthy ซึ่งวิธีการกำหนดเขตแดนดังกล่าวนี้ ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการระบุพิกัดการครอบครองที่ชัดเจนของผู้ปกครองอาณานิคม การกำหนดอาณาเขตดังกล่าวเป็นการรวมรัฐเล็กๆต่างเข้าด้วยกัน โดยมีได้คำนึงถึงเชื้อชาติและวัฒนธรรม ดังที่ปรากฏในฟิลิปปินส์ เป็นตัวอย่างแรกๆ และตามมาด้วยการรวมหมู่เกาะอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ หรือแม้แต่การตั้ง

รัฐมาลายูขึ้นของอังกฤษ¹⁴ ถัดจากนั้น ความเป็นชาติก็ถูกปฏิบัติการต่อด้วยการปฏิรูปการปกครองลงในอาณาเขตของรัฐด้วยรูปแบบของตะวันตก และแล้วความรู้เกี่ยวกับชาติไทยได้ถูกกำหนดขึ้นในบทเรียนวิชาภูมิศาสตร์และธรรมจริยา ขณะเดียวกัน นักเรียนก็จะได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยจากพงศาวดาร ซึ่งล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้นำซึ่งเป็นกษัตริย์ที่มากไปด้วยบารมีและคุณธรรม¹⁵ อาจกล่าวได้ว่า นี่คือการสถาปนา “รัฐชาติไทย” ขึ้นมาจากมันสมองของชนชั้นนำสยามโดยแท้ และนี่คือปฐมบทของการ “สถาปนา” รัฐชาติไทยลงไปในชีวิตวิญญานของชนชาวสยามเช่นกัน

การนำระบบการปกครองแบบเทศาภิบาล ซึ่งเลียนแบบตะวันตกในการปกครองอาณานิคมมาใช้ ทำให้เจ้าเมืองเก่าตามหัวเมืองต่างๆ ที่เคยมีอิทธิพลและแข็งข้อกับอำนาจศูนย์กลางค่อยๆ หดสิ้นอำนาจลง ระบบราชการแบบใหม่แผ่ขยายออกไปตามหัวเมืองต่างๆ กระทั่งทำให้ดินแดนและผู้คนถูกผนวกเข้ามาไว้ในกลไกของรัฐชาติเดียวกัน กฎหมายและระเบียบจาก

¹³ วิไลเลขา ถาวรธนสาร. อ้างแล้ว. หน้า 114.

¹⁴ จอห์น แบสตัน และแฮร์รี เจ.เบนดา, ซันจิตต์ อาโพนธรณ และภรณี กาญจนขุจิติ (แปล). (2529). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่: ลัทธิอาณานิคม ลัทธิชาตินิยม และการสลายตัวของอาณานิคม.** (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 83.

¹⁵ วิไลเลขา ถาวรธนสาร. อ้างแล้ว. หน้า 115.

ส่วนกลางถูกประกาศออกไปและบังคับใช้อย่างเข้มแข็งแก่พลเมืองทุกคนในเขตแดนรัฐ

รัฐชาติไทยในโครงร่างที่เลียนแบบมาจากตะวันตก จึงค่อยๆ แข็งแกร่งขึ้นตามลำดับ ยิ่งเฉพาะกลไกสำคัญ การปกครองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ นั้น ล้วนเป็นชนชั้นนำที่ได้ผ่านการศึกษากจากตะวันตกมาเกือบทั้งสิ้น ในรัชสมัยของพระองค์นี้เอง การปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ก็ได้ข้ามไปสู่การผลิตอุดมการณ์ “ชาตินิยม” แบบที่พระองค์ได้รับมาจากยุโรประหว่างไปทรงศึกษาต่อที่อังกฤษ โดยเฉพาะการสร้างอุดมการณ์รัฐชาติที่ผลิตออกมาโดยพระองค์เอง ซึ่งพยายามนิยามชาติขึ้นมาด้วยสถาบัน “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์”¹⁶ ช่วงขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่งกุศโลบายในการสร้าง “รัฐชาติไทย” ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ยิ่งเข้มข้นขึ้น ด้วยการสร้างวีระบุรุษประวัติศาสตร์ของชนชาติทางพงศาวดาร¹⁷

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เป็นผลมาจากกลุ่มขุนนางทหาร ข้าราชการที่จบการศึกษาและได้รับแนวคิดใหม่ๆ จากโลกตะวันตก โดยเฉพาะแนวคิด “มนุษย์สามารถกำหนดวิถีประวัติศาสตร์เองได้” ส่งผลให้รัฐชาติไทยได้พัฒนาไปอีกขั้นตอนหนึ่ง¹⁹ พวกเขาปฏิเสธอำนาจเก่าและทำการปฏิวัติเพื่อรื้อระบบอำนาจเบ็ดเสร็จจากองค์กษัตริย์ ไปสู่ระบบอำนาจที่มาจกตัวแทนประชาชน ซึ่งก็ทำได้อย่างครึ่งๆ กลางๆ และก็นำอำนาจนั้นมาควบคุมเสียเองในที่สุด

อย่างไรก็ตาม มโนทัศน์ในการสร้าง “ความเป็นชาติ” ยังคงได้รับการประคบประหงมเอาไว้อย่างทะนุถนอมดุจเดิม มิหนำซ้ำ การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ทางความเป็นชาติอันเก่าแก่ นำภาคภูมิใจก็ยิ่งถูกตอกย้ำลงสู่จิตสำนึกของคนในชาติ กระทั่งขยับไปสู่ “ความเป็นชาตินิยม” อย่างเข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างภาพตัวแทนของรัฐชาติและความเป็นชาติผ่านไปยัง “ธงชาติ” ซึ่งชนในชาติต้องแสดงความเคารพและภาคภูมิใจ¹⁹

รัฐชาติในจิตสำนึกที่เป็นธรรมชาติ

มโนภาพของ “ชาติ” ไทย ถูกสร้างขึ้นอย่างแข็งแกร่งและมั่นคงผ่านระบบการศึกษาที่จัดการโดยรัฐและทุกๆ ส่วนในระบบกลไกของรัฐ โดยเฉพาะกลไกข้าราชการที่กระจายอยู่ทุกส่วนในเขตแดน กลไกเหล่านี้ ถูกขัดเกลาให้เป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพ ซึ่งต่างได้ผลิตซ้ำทั้งทางอุดมการณ์ที่เน้นย้ำต่อคนรุ่นเดียวกันและคนรุ่นต่อมา ด้วยรูปแบบการอบรมสั่งสอนให้ประทับใจความเป็นชาติอันมีสถาบันทั้งสามเป็นองค์สำคัญ ไปฝังอยู่ในจิตสำนึก อีกทั้งยังขับเคลื่อนทางกิจกรรมเพื่อการตอกย้ำความเป็น “ชาติ” โดยผ่านพิธีกรรมในกิจกรรมของวันสำคัญต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่วันชาติ วันสำคัญเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และราชวงศ์ วันสำคัญทางศาสนา ตลอดถึงทำให้ชาติเข้าไปปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของพลเมือง ดังเช่นระเบียบการปฏิบัติเกี่ยวกับธงชาติ เพลงชาติ

¹⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ชาตินิยมในขบวนการประชาธิปไตย”. (6 ตุลาคม 2541). ศิลปวัฒนธรรม. หน้า 182-202.

¹⁷ ดู ธงชัย วินิจจะกูล. “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชานิยม จากยุอาณานิคมอำพราง สู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกระฎุมพีไทยในปัจจุบัน” เอกสารเสนอในการประชุมสัมมนาเนื่องในโอกาสเกษียณอายุของชาลววิทย์ เกษตรศิริ. 7 กันยายน 2544.

¹⁸ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. อ้างแล้ว. บทที่ 5.

¹⁹ ดู ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม. (2546). การเมืองในประวัติศาสตร์ธงชาติไทย. กรุงเทพมหานคร: มติชน. หน้า 150-152.

เพลงสรรเสริญพระบารมีของกษัตริย์ ยิ่งเฉพาะในยุคของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นั้น ทั้งพระยาอนุমানราชชน หลวงวิจิตรวาทการตลอดถึงนายปรีดี พนมยงค์ ต่างก็ได้เร่งสร้างความเป็นพลเมืองดีใน “รัฐชาติ” ตามตัวแบบกันอย่างขนานใหญ่²⁰ ยิ่งเฉพาะหลวงวิจิตรวาทการนั้น ได้ประดิษฐ์กรรมความยิ่งใหญ่ของชาติไว้เหนือชีวิต ซึ่งผู้รักชาติต้องพร้อมที่จะหลั่งเลือดและชีวิตธำรงไว้²¹

ความถี่ในการตอกย้ำเอกลักษณ์แห่งความเป็นชาติที่ส่งผ่านกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้หล่อหลอมให้ชนในชาติรู้สึกซึมซาบถึงความสำคัญ ความภาคภูมิใจ และภารกิจร่วมกันของชนในชาติ กระบวนการเหล่านี้ ชนชั้นอำนาจต่างได้ร่วมสร้างปลุกฝัง และตรึงไว้ในมโนคติอย่างมั่นคง ดังจะเห็นได้ว่ากลไกเหล่านี้ สามารถจัดตั้งฐานมวลชนที่แสดงถึงพลังของรัฐในรูปแบบต่างๆ ได้ ตามแต่รัฐต้องการและชี้้นำตั้งชนกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ผู้ใหญ่ กำนัน และบรรดากลุ่มข้าราชการต่างๆ กระทั่งปัจจุบัน พลังที่จะแสดงความเป็นชาติหรืออุดมการณ์รัฐอย่างที่ชนชั้นอำนาจประสงค์ ก็ได้แสดงออกมาได้โดยตัวของมันเอง โดยมีต้องถูกบงการโดยตรงจากกลไกของรัฐอย่างเป็นทางการอีก

นับจากปัจจุบันขึ้นไปถึงสมัยรัชกาลที่ 4 “เอกลักษณ์” อันแสดงความเป็น “ตัวตน” ของรัฐชาติ ได้พัฒนามาบนการถูกผลิตซ้ำและผลิตใหม่ตามวาระและยุคสมัย มันถูกกระทำผ่านทั้งทางพิธีกรรมและกิจกรรมตลอดมาเป็นเวลาเกือบศตวรรษครึ่ง การปลูกถ่ายความเป็นชาติ สำนึกแห่งความเป็นชาติ และความรักชาติ เป็นปฏิบัติการที่นับเนื่องต่อกันไม่ขาดสาย แม้กลุ่มอำนาจของชนชั้นนำจะผลิตเปลี่ยนแปลงกันไปควบคุมรัฐ แต่มโนทัศน์เกี่ยวกับ “รัฐชาติ” ก็มีได้ถูกลดทอนลง แม้แต่น้อย ในทางตรงข้าม มันได้ถูกเสริมสร้างและสนับสนุนให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น และอาจสรุปได้ว่า ในยุคปัจจุบัน ความเป็นชาติ สำนึกร่วมแห่งความเป็นชาติ ได้เข้าไปฝังอยู่ในจิตวิญญาณและวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนแล้วโดยสมบูรณ์

รูปการณ์อันเด่นชัด ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว ก็คือ ทุก 08.00 และ 16.00 นาฬิกา ของทุกวัน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ สถานีสื่อสารที่ควบคุมโดยองค์รัฐจะกรอกหูชนในชาติด้วยประโยคที่โน้มน้าวให้น่าเชื่อฟัง ภาคภูมิและควรเคารพ ว่า

²⁰ Suluk Sivaluk. “ The Crisis of Siamese Identity” . ใน *National Identity And Its Defenders Thailand, 1939-1989*. Edidted by Craig J. Reynolds. Chiangmai: Silkworm Book. 1991. p.49-53.

²¹ สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). *ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย”* โดยหลวงวิจิตรวาทการ. กรุงเทพมหานคร: มติชน. หน้า 18-19.



**“ธงชาติและเพลงชาติไทย เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นไทย โปรดจง
ร่วมใจยืนตรงเคารพธงชาติ เพื่อความภาคภูมิใจในเอกราช และความเสี่ยสละ
ของบรรพบุรุษไทย”**

สัญญาณเสียงบอกเวลาและเพลงชาติก็เริ่มบรรเลง บุคคลใดไม่ยืนตรงหรือ
แสดงอาการเคารพตามขนบและจารีตก็จะถูกเพ่งมองด้วยสายตาที่ตำหนิและ
สงสัยใน “ความเป็นคนไทย” ของเขาผู้นั้นทันที

รัฐชาติในขบวนการที่ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช

ปรากฏการณ์ในขบวนการเหล่านี้เป็นรูปลักษณะหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นการแสดง
ตัวตนของ รัฐชาติ วัฒนธรรมรัฐ และอุดมการณ์รัฐ ที่ได้รับการสถาปนาลงใน
จิตวิญญาณของประชาชนแล้วอย่างมั่นคง โดยเฉพาะกรณีของขบวนการเหล่านี้
ก่อนการแข่งขันกีฬา-กรีฑา ของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในชนบทชายขอบ

กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท นับเป็นหน่วยสังคม “ปลายนิ้ว”
ในระบบกลไกการทำงานของรัฐชาติ กิจกรรมดังกล่าวน่าพิจารณาในแง่ที่ว่า
มันได้ถูกแทรกแซง จัดการ โดยกลไกของรัฐอย่างเป็นทางการ (คำสั่ง) น้อยที่สุด
ชาวบ้านหรือประชาชนจริงๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดปรากฏการณ์มาก
ที่สุด ฉะนั้น การสำแดงออกของรูปการณ์ในขบวนการเหล่านี้กลุ่มโรงเรียนระดับ





Photo by An.
<http://www.oknation.in>

ประถมศึกษา จึงน่าจะอธิบายดอกผลของการปลูกถ่ายตัวตนของ “รัฐชาติ” ลงสู่จิตวิญญาณของเยาวชนและประชาชนได้เป็นอย่างดีว่า มั่นงอกงามเติบโตเพียงใด

กีฬากลุ่มโรงเรียนบ้านทอนหงส์ เป็นกลุ่มโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพรหมคีรี สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยโรงเรียนประถมขนาดเล็กจำนวน 6 โรงเรียนนักเรียนรวมกันประมาณ 1,000 คน กิจกรรมดังกล่าวถือเป็นกิจกรรมเสริมการเรียนนอกห้องเรียน เป้าหมายของกิจกรรมคือการปลูกสร้างนิสัยรักการออกกำลังกาย มีน้ำใจนักกีฬาและแสดงพลังความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชนที่โรงเรียนสังกัด ซึ่งได้จัดขึ้นเมื่อต้นเดือนกรกฎาคมที่ผ่านมา กิจกรรมนี้ได้จัดต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 5 และจัดขึ้นก่อนกีฬาในระดับอำเภอประมาณ 2 สัปดาห์ ทั้งนี้เนื่องจากนักกีฬาส่วนหนึ่งที่ชนะเลิศ จะได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนไปแข่งขันในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดต่อไป

²² นายสุวิทย์ โสনারล, อาจารย์ 2 ระดับ 7, อายุ 46 ปี. ให้สัมภาษณ์ที่โรงเรียนบ้านในเขียว ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 15 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2546.

กำหนดกิจกรรมได้ถูกเตรียมล่วงหน้าเป็นเวลา 1 เดือน แผนงานนี้ได้ถูกกำหนดไว้ในปฏิทินปฏิบัติงานของกลุ่มโรงเรียนตั้งแต่สิ้นสุดปีงบประมาณของปีการศึกษาที่ผ่านมา งบประมาณของแต่ละโรงเรียนส่วนหนึ่งได้จากการรับบริจาคของบรรดาครู-ผู้ปกครองนักเรียน อีกส่วนหนึ่งประมาณ 15,000 บาทต่อโรงเรียนจะได้รับจัดสรรจากองค์การบริหารส่วนตำบลทอนหงส์ โดยเฉลี่ยโรงเรียนหนึ่งๆ จะใช้จ่ายเงินไปในกิจกรรมนี้ประมาณ 30,000 บาท โดยเน้นหนักค่าใช้จ่ายไปที่การประดับตกแต่งอัฒจันทร์และชวบนพาเหรดของตน

ก่อนการแข่งขันประมาณ 1 สัปดาห์ คณะกรรมการจัดการแข่งขันได้จัดประชุมเพื่อจัดฝ่ายรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย บุคคลที่เข้าร่วมประชุมประกอบไปด้วยบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารโรงเรียน ครูฝ่ายกิจกรรมกีฬา คณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นทั้งครูและประชาชนของแต่ละโรงเรียน และชาวบ้านที่สนใจในกิจกรรมด้านกีฬา กิจกรรมกีฬาครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการแข่งขันระดับนักเรียนแล้ว แต่ละโรงเรียนยังจะต้องส่งประชาชนในเขตบริการของตนเข้าทำการแข่งขันในรายการต่างๆ ที่กำหนดขึ้นด้วย และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ ชวบนพาเหรดของแต่ละโรงเรียนที่ถูกให้ความสำคัญไม่น้อยกว่ากิจกรรมส่วนอื่นๆ เพราะโรงเรียนและชุมชนต่างได้แสดงออกถึง “ความคิดสร้างสรรค์” ที่ผ่านออกมาในชวบนของแต่ละชุมชน ประการสำคัญ ขั้นตอนนี้มีการประกวดเพื่อแข่งขันความเป็นเลิศใน “ความคิดสร้างสรรค์” ของแต่ละชุมชนด้วย²²



ภายหลังแต่ละโรงเรียนได้รับรู้รายละเอียดในการร่วมกิจกรรมแล้ว ต่างก็กลับไปเตรียมการเข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง แต่ละโรงเรียนได้คัดเลือกนักเรียนลงทำการฝึกซ้อมกรีฑา-กีฬาอย่างเอาใจจริงเอาใจจ้งและหวังผลเลิศในการเข้าร่วมกิจกรรมเหรียญต่างๆ ที่ได้รับจะเป็นหน้าตาของโรงเรียนและชุมชน ในกรณีที่โรงเรียนหนึ่งโรงเรียนใดประสบความสำเร็จล้มเหลวในการพิชิตเหรียญรางวัลต่างๆ มวลชนในเขตบริการจะวิพากษ์วิจารณ์โรงเรียนและคณะครูอย่างไม่ไว้หน้า ฉะนั้นทุกโรงเรียนจึงต่างทุ่มเทให้กับกิจกรรมการซ้อมเพื่อการแข่งขันอย่างพร้อมพรั่ง เวลาเรียนถูกจัดสรรเพื่อการฝึกซ้อมเป็นเวลาครึ่งวันตลอด 1 เดือน ฝ่ายจัดการแข่งขัน จะทำการถ่ายรูปลักษณ์กีฬาของแต่ละโรงเรียนไว้เป็นหลักฐาน นักเรียนจะต้องส่งสำเนาทะเบียนบ้านแนบกับทะเบียนนักเรียนเพื่อยืนยันในวันลงทำการแข่งขัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการฉ้อโกงกันระหว่างโรงเรียน ซึ่งได้เกิดขึ้นมาบ่อยครั้งในอดีต ในกรณีประชาชนในเขตบริการโรงเรียนที่ลงทำการแข่งขันในนามโรงเรียนต่างก็ต้องปฏิบัติในทำนองเดียวกัน²³

เข้าวันแข่งขัน แต่ละโรงเรียนได้นำทุกคนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมมาร่วมเดินขบวนพาเหรดอย่างพร้อมเพรียง ระยะทางร่วม 1 กิโลเมตรจากใจกลางชุมชนไปยังสนามการแข่งขันคลาคล่ำไปด้วยผู้คน แฉวแนวในขบวนพาเหรดนี้ แต่ละโรงเรียนได้จัดวางตำแหน่ง ลำดับต่างๆ ของผู้ร่วมขบวน ราวได้ถูกกำหนดไว้โดย “ตัวแบบ” อันเดียวกัน ผู้เข้าร่วมเนืองแน่นเต็มถนน ดูเหมือนจะเป็นกิจกรรมเดียวของชุมชนที่มีประชาชนเข้าร่วมมากที่สุด ด้วยมันเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะ เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเปิดกว้างและสร้างสรรค์ สองฟากถนน ล้นหลามด้วยผู้มารอชมขบวนแห่

ตำรวจจราจรหน่วยประจำอำเภอ ได้มาอำนวยความสะดวกตั้งแต่เช้า ถนนถูกปิดตายก่อนขบวนพาเหรดจะตั้งแถว ยวดยานถูกห้ามผ่านไปมาในช่วงเวลานั้น

ขบวนแถวของแต่ละโรงเรียนถูกจัดลำดับตามสลากที่จับไว้ก่อนนี้สามวัน หัวขบวนนำโดยป้ายชื่อโรงเรียนที่ถือโดยนักเรียนหญิง เธอได้รับการแต่งกายด้วยชุดไทยที่ดีที่สุดจากแบบของชุดประจำชาติ (ซึ่งอาจจะมาจากการเช่าหรือสั่งตัดใหม่) ถัดมาเป็นดรัมเมเยอร์นักเรียนหญิงในชุดเสื้อรัด-กระโปรงสั้น ถู่งน่องและรองเท้าส้นสูงหมาดใหม่จากแฟชั่นกีฬา เธอกับเพื่อนถือป้ายประจำโรงเรียนทำผมและแต่งหน้าทาปากด้วยช่างที่ตีที่ชุดประจำอำเภอ

²³ นางพรพรรณ ชูสวน, อายุ 40 ปี, กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนวัดใหม่. ให้สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 4 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 18 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2546.

ขบวนกลองพร้อมเครื่องดนตรีนำขบวนวงใหญ่ในชุดลูกเสือเตรียมตั้งแถวเรียงสี่พร้อมอยู่ในลำดับถัดมากลุ่มแฉวนักเรียนชายเรียงสี่ถือธงชาติห่มดะหมังอยู่ในชุดกีฬาที่แสดงสีประจำของโรงเรียน ตามด้วยกลุ่มแฉวนถือธงประจำโรงเรียน ขบวนนักกีฬา ขบวนแฉวนักเรียนในชุดพลศึกษาของโรงเรียน ตามติดด้วยแถวหลากสีสันพราวพรายกระโปรงสั้นของเหล่าเชียร์ลีดเดอร์ ซึ่งถูกคัดเลือกมาเฉพาะนักเรียนหญิงที่เริ่มสาว รุ่งทำยนั้นเป็นขบวนแห่ของประชาชนในเขตบริการโรงเรียน ขบวนซึ่งจะแสดง “การสร้างสรรคทางความคิด” ของแต่ละชุมชนตนออกมา

สีสันเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายของขบวนแฉวนแต่ละโรงเรียน ล้วนถูกคิดค้นขึ้นภายใต้โครงการที่พยายามหาความเด่นเฉพาะที่สามารถพิชิต “คะแนน” จากกรรมการตัดสิน

ตรงเวลานัดหมาย สัญญาณไม้คทาหัวขบวนถูกยกขึ้น กลองใบใหญ่กระหึ่ม กลองเล็กรัวเสียงกราว คนถือป้ายเชิดหน้า ธงชาติสะบัดอยู่ปลายไม้ ธงประจำโรงเรียนพลิวตามขบวนแห่แรกขยับเท้า และแล้วทุกอย่างก็เคลื่อนไหวกระเพื่อมไปถึงท้ายขบวน

หัวขบวนของโรงเรียนถัดมาเคลื่อนตามไปเบื้องหลัง กลองและดนตรีพาเหรดของแต่ละโรงเรียนประสานเสียงกันอีกที

หากไม่พิจารณากันที่ความต่างสีสันของเสื้อผ้าแล้ว ขบวนพาเหรดนักเรียนของโรงเรียนทั้งหกโรงดูละม้ายเหมือนราวถูกจัดวางออกมาจากความคิดเดียวกัน ไม่ว่าจะป็นชุดประจำชาติของนักเรียนผู้ถือป้ายโรงเรียน ขบวนธงชาติ ขบวนนำรูปพระบรมฉายาลักษณ์ ขบวนคำขวัญธรมรงค์จากกระทรวงมหาดไทยหรือสาธารณสุข หรือแม้แต่เพลงปลุกใจที่บรรเลงประกอบจังหวะเดินในขบวนพาเหรด ทว่าสำหรับขบวนแฉวนประชาชนของแต่ละโรงเรียนที่ร่วมมาในขบวนพาเหรด กลับเห็นปรากฏการณ์ทาง “ความคิดสร้างสรรค์” ที่แสดงถึงรูปการณทางจิตสำนึก ซึ่งจะนำมาพิจารณากันในที่นี้

โรงเรียนแรก หัวขบวนนำโดยชายหญิงคู่หนึ่ง ทั้งสองประครองรูปพระบรมฉายาลักษณ์ของในหลวงและพระราชินี ตามด้วยแถวเรียงสี่โดยชายวัยกลางคน สองมือชูป้ายผ้าที่มีคำขวัญสีแดงบนพื้นผ้าขาวในระดับอก “รักในหลวง ห่วงลูกหลาน ช่วยกันต้านยาเสพติด” ตามด้วยป้ายธรมรงค์เกี่ยวกับการต่อต้านยาเสพติดที่ชูเดี่ยวอยู่ในแถวอีกเกือบสิบข้อความ “คนเสพตายคนขายติดคุก” “หมู่บ้านนี้ไม่มียาเสพติด” “คนเสพตายคนขายก็ตาย” ฯลฯ



รั้งหลังของขบวนแรก ้วยรุ่นชายรุ่นรถเข็นบรรทุก
ชายกลางคนที่ถูกพันธนาการด้วยเชือกคามีป้ายแขวนที่
คอเขาปรากฏข้อความว่า “อวสานคนชายยาเสพติด”
ขณะรถเข็นอีกคันบรรทุกโลงศพจำลองตามมาติดๆ ข้าง
โลงศพปรากฏข้อความ “อวสานคนเสพยา”

ในขบวนของโรงเรียนลำดับสอง เป็นกลุ่มแม่บ้าน
หลากหลายของชุมชนประมาณ 30 คน พวกเขาอยู่ในชุด
ออกกำลังกาย “แอโรโรบิก” สมัยใหม่หลากสี ตามแบบ
ที่เห็นได้บ่อยในโทรทัศน์ ทุกคนแต่งหน้าทาปากกัน
อย่างเต็มที่ ป้ายคำขวัญธรรมรงค์เกี่ยวกับการมีสุขภาพดี
สลอนอยู่ในแนวแถว “ออกกำลังกายทุกวันป้องกัน
โรคภัย” “ครอบครัวอบอุ่นเพราะสุขภาพดี” และ ฯลฯ

โรงเรียนที่สาม ขบวนถูกจัดมาโดยรถยนต์ที่
ได้รับการประดับตกแต่งอย่างวิจิตร คนขับเคลื่อนรถ
อย่างเชื่องช้า ช่างๆ รถประดับมี คำขวัญประจำอำเภอ
เด่นชัดเจน อ่านเห็นไปจากไกล บนรถแห่ เด็กชายโกน
ศีรษะหมัดสั้นน้ำผาดนั่งถือตาลปัตรนั่ง เสนาธรรมจักร
แกะจากโฟมถูกจัดเป็นพนักงานของสมณะน้อย อุบาสก
อุบาสิกาจำลองด้วยนักเรียนประมาณ 5-6 คน พนมมือ
สลอนอยู่เบื้องหน้า ขบวนแถวหลังรถแห่ ตามมาโดย
หญิงวัยกลางคนและวัยชราราว 20 คน พวกนางอยู่ใน
ชุดสำหรับการไปทำบุญ ทุกคนหิ้วปิ่นโตมาในมือ ขณะ
อีกข้างกางร่มกันแดดไว้ แม้การทอดกั้วจะไม่สอดคล้อง
กับจังหวะกลองที่กระหึ่มอยู่เบื้องหน้า แต่บรรยากาศ
ของกลุ่มนี้ดูมุ่งมั่นราวกับกำลังเดินทางไปวัดกันจริงๆ

ถัดมาอีกโรงเรียนหนึ่งขบวนถูกจัดนำโดยรถประดับ
เช่นกัน หากแต่มันถูกจำลองเป็นรถดอกไม้เปิดประทุน
สำหรับบ่าวสาวที่กำลังอยู่ในพิธีวิวาห์ หนุ่มในสูทสากล
และสาวในชุดราตรียีนโบกมือให้กับฝูงคนสองฟากทาง
ราวกับกำลังถ่ายภาพยนตร์ เจ้าสาวจำลองโอบดอกไม้
ช่อใหญ่ไว้ในอ้อมแขน ขณะโพรยยิ้มราวกำลังเข้า
พิธีแต่งงานจริงๆ เพื่อนบ่าวในสูทสากลทันทสมัย
บ้างผูกเน็กไทด์ บ้างผูกหูกระต่าย ร่วมขบวนมาด้วย



มอเตอร์ไซค์นับยี่สิบคัน เบาะหลังซ้อนท้ายโดยเพื่อน
สาว พวกเขาเข้ามาในชุดที่เข้ากันดีกับสูทของเพื่อนหนุ่ม
ขบวนมอเตอร์ไซค์เคลื่อนไปอย่างเชื่องช้า เครื่องยนต์
แผดถันและคลั่งด้วยกลิ่นควัน

ถัดมาอีกโรงเรียนหนึ่ง เจ้านาคซีคือเพื่อนหนุ่ม
นำหัวขบวน กลุ่มทูนผ้าไตรและเครื่องบริหารประชิด
ตามหลัง แล้วขบวนแห่นาคอันครึกครื้นด้วยกลองยาว
กลุ่มใหญ่ก็ตามมา กลุ่มนี้ไม่ค่อยเป็นแถวเป็นแนวมาก
นัก ผู้ร่วมในขบวนแห่บางคนเมาแล้วไปเมาแล้ว บ้างก็
ไปเค็งขอร่าอยู่กับคนที่มาชมขบวนแห่ข้างทาง กระทั่ง
ผู้ควบคุมขบวนแถวต้องไปกระชากลากถูเข้ามาอยู่
ในขบวน อย่างไรก็ตาม ชุดของมือกลองยาวทุกคนดู
เป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงาม

ขบวนโรงเรียนหลังสุด ได้เอาโรงหนังตะลุงจำลอง
ที่ไม่มีจอขึ้นไปไว้บนรถ เทปเสียงหนังตะลุงดังผ่าน
ลำโพงขนาดเล็กแสบแก้วหู ขณะนายหนังจับรูปหนัง
กวัดแกว่งไปมา

ระยะทางไม่น้อยกว่าหนึ่งกิโลเมตรที่ขบวนพาเหรด
เดินไปสู่สนามการแข่งขัน ทำให้รถยนต์ติดยาวเหยียด
ผู้คนทั้งในขบวนแถวและที่แห่ล้อมอยู่สองฟากทาง
เคลื่อนไปข้างหน้าพร้อมกันอย่างช้าๆ ในวันนี้กิจกรรม
ในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการทำมาหากินของผู้คนได้
ถูกพักเอาไว้ จนราวสิบโมงเช้า ขบวนแถวของกอง
พาเหรดทั้งหมดจึงลี้ภัยไปจากถนนสู่สนามแข่งขัน

บทสรุป

รูปลักษณ์แห่ง “การแสดงออก” ที่ปรากฏในขบวนการ ไม่ว่าจะเป็นของนักเรียนหรือประชาชนของแต่ละโรงเรียน เมื่อเฟื่องฟูพิจารณาอย่างจริงจังแล้ว สามารถมองทะลุผ่านไปถึงฐานรากแห่งความคิด ที่ได้ถูกล้อมสร้างออกมาโดยจิตสำนึกของกลไกชาติ ซึ่งได้ปลุกถ่ายรูปแบบไว้ทั้งโดยระบบการศึกษาและการตอกย้ำโดยสื่อ ขบวนการที่ปรากฏบนถนนในวันนั้นส่วนใหญ่จึงกลายเป็นการปรากฏตัวตนและอุดมการณ์รัฐอย่างที่ถ่ายพิมพ์เขียวเอาไว้เป็นตัวแทนหลัก

แต่ทว่า แม้ตัวตนของรัฐชาติที่แสดงผ่านพลเมืองซึ่งเป็น “ปลายนิ้ว” ของกลไกรัฐ จะเปลี่ยนภาพของวัฒนธรรมรัฐและการเชิดชูสถาบันที่ประกอบขึ้นเป็นองค์แห่งรัฐชาติ ดังได้ถูกนิยามไว้เมื่อกว่า 100 ปีก่อนอย่างเหนียวแน่นแล้ว มันยังได้แสดงให้เห็นถึงการสถาปนาโลกเบื้องนอกเข้ามาไว้ในวิถีประจำวันของพวกเขาด้วย ขณะเดียวกัน “อัตลักษณ์” แห่ง “ตัวตน” ของ “ความเป็นท้องถิ่น” ก็ยังแสวงหาพื้นที่สำหรับการปรากฏเช่นกัน “ชาติ” ที่แสดงความหมายและตัวตนผ่านขบวนการพาเหรดนี้ จึงเป็นชาติที่ผสมผสานให้เห็นความหลากหลายของระบบโลก ระบบรัฐ และระบบท้องถิ่น ที่มีอยู่เข้าไว้ด้วยกัน แม้ว่าลำดับความสำคัญและการครอบครองพื้นที่ของความหมายจะไม่เท่ากันก็ตาม แต่หากจะกล่าวถึงที่สุดแล้ว “อัตลักษณ์” และตัวตนของพวกเขา ได้ถูกนำมาประกอบ ถูกแสดง-ถูกมอง และถูกให้ความหมายโดยพวกเขาเองอย่างไร้พลัง



เอกสารอ้างอิง

Andrew Edgar And Peter Sedgwick. Edited. (1992). **Key Concept in Cultural Theory**. London and New Yoek: Routledge.

Craig J.Reynolds. Editted. (1991). **National Identity And Its Defenders Thailand, 1939-1989**. Chiangmai: Silkworm Book.

Edward W. Said. (1978). **Orientalism**. Newyork: Vintage Book.

จอห์น แบสตัน และแฮร์รี เจ.เบ็นดา,ซินจิตต์ อำไพพรรณและภรณี กาญจนัชชิตติ (แปล). (2529). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่: ลัทธิอาณานิคม ลัทธิชาตินิยม และการสลายตัวของอาณานิคม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม. (2546). **การเมืองในประวัติศาสตร์ธงชาติไทย**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ธงชัย วินิจจะกุล, ”ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชานิยม จากยูอาณานิคมอำพราง สู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรรมทูไทยในปัจจุบัน” เอกสารเสนอในการประชุมสัมมนาเนื่องในโอกาสเกษียณอายุของ **ชาญวิทย์ เกษตรศิริ**. 7 กันยายน 2544.

ธีรยท บุษมี. (2546). **ความคิดหลังตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (ฉบับที่ 6 ตุลาคม 2541). **ชาตินิยมในขบวนการประชาธิปไตย**. ศิลปวัฒนธรรม.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). **ปากไก่และใบเรือ**. กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์.

วิลเลชา ถาวรธนาสาร. (2545). **ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม. (2544). **พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). **สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์เมืองไทยและชั้นของชาวสยาม**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). **ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยหลวงวิจิตรวาทการ**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). **การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาพประกอบจากเว็บไซต์

www.manager.co.th

www.manager.co.th

nnewsonline401175.blogspot.com

www.matichon.co.th

news.sanook.com

www.dek-d.com

www.bangkokbiznews.com

www.oknation.net

narinukun.ac.th

www.manager.co.th

www.e4thai.com

www.charoensin.ac.th

www.tfn5.info

www.truelife.com

www.warin.ac.th

news.thaipbs.or.th

sharekao.com

www.hp-platform934.com



แนะนำหนังสือ



ผู้คนแห่งมหานครดับลิน วรรณกรรมอมตะของผู้เขียน Ulysses

เรื่องสั้นแปลชุด “ผู้คนแห่งมหานครดับลิน” รวมเรื่องสั้นเพียงชุดเดียวในชีวิตของ เจมส์ จอยซ์ จัดพิมพ์มาแล้วสามครั้ง โดยได้รับการจัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนสิงหาคม 2540 และได้รับการจัดพิมพ์ครั้งที่สองเมื่อเดือนมีนาคม 2543 ในชื่อ “คนสำเร้ง คินสำราญ” ประกอบด้วยเรื่องสั้นส่วนหนึ่งจาก Dubliners จำนวน 7 เรื่อง จากนั้นเรื่องสั้นแปลชุด “ผู้คนแห่งมหานครดับลิน” ที่เหลืออีก 8 เรื่อง ก็ได้รับการจัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนเมษายน 2545 ซึ่งทั้งสองเล่มนี้ล้วนมีต้นฉบับภาษาอังกฤษชุด Dubliners ของ James Joyce และล่าสุดเล่มนี้ ได้จัดพิมพ์เป็นครั้งที่สี่ในเดือนกรกฎาคม 2557 โดยรวบรวมเป็นฉบับสมบูรณ์ครบทั้ง 15 เรื่อง ครั้งแรกในรูปแบบพากย์ไทย

เจมส์ จอยซ์ผู้ปฏิวัติวรรณกรรมของโลกในศตวรรษที่ 19 งานเขียนของเขาเริ่มจากงานเขียนแบบสัญลักษณ์ แนวการเขียนของเจมส์ จอยซ์ ในเรื่องสั้นแปลชุดนี้ เป็นกลวิธีการเขียนแบบเรียงลำดับให้น่าสนใจเพื่อเป็นซีรีส์ อธิบายให้เห็นความเป็นไปของผู้คนในมหานครดับลิน

“ผู้คนแห่งมหานครดับลิน” แม้จะเป็นเรื่องราวชีวิตของคนเล็กคนน้อยในศตวรรษที่แล้ว แต่ดูเหมือนจะไม่แตกต่างกับเรื่องราวชีวิตในมหานครใหญ่ ๆ ของโลกปัจจุบันนี้เท่าไรนัก การลงลึกถึงภาวะแห่งการเป็น ‘ชีวิต’ แสดงออกถึงธรรมชาติของมนุษย์ ทำให้งานของ เจมส์ จอยซ์ ยังคงร่วมสมัยอยู่เสมอ